

convenit injungere Presbytero memorato, ut in SS. Ordinibus non ministret. Ex eadem ratione similia præcipiuntur in c. Significasti 16., etc. *Petitio tua* 24. eod. tit.

R. 1. D. A. Statuerunt eligendum *tutius* in dubio speculativo, quoad omnes casus, et secundum quamlibet circumstantiam N. In dubio practico, vel quoad casus speciales, ubi aliunde advenit gravissima ratio pro tutiore, vel in circumstantiis, ubi Pontifex pronuntiavit ut iudex aut consulens communi utilitati Ecclesiæ C.

R. 2. Statuitur quidem cap. cit. lex specialis circa dubium patris homicidii, qua incurratur irregularitas in reverentiam Sacrificii, et in odium homicidii; sed hoc non fit 1º. quasi illud, in dubiis eligendum *tutius*, assummeretur tanquam principium universaliter obligans; neque 2º. extendi hoc debet ad irregularitatem ex aliis causis, et multo minus ad alias materias; 3º. nequidem extendendum est ad alia dubia de homicidio: quamvis enim Innoc III. c. Significasti. jusserit Clerico injungi poenitentiam *ad cautelam*, qui non prævisis equi cursu abreptus, mulierem obviam interfecit; is ipse tamen Pontifex c. Dilectus filius. 13. tit. eod. in similem infantis occisorem Clericum hanc poenitentiam non scripsit. Accedit c. Is, qui 18. de sent. Excomm. in 6., ubi dicitur: Irregularitatis, cum id non sit expressum in jure, laqueum non incurrit.

Inst. 1. Cap. Illud Dominus. 5. de Clcr. Excomm. Pontifex dicit, se facere misericordiam cum Episcopo Hildesheimensi, qui per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Sæbis Apost. Legatum excommunicatus, divina tamen celebrasset, et coram se celebrari fecisset, licet is diceret Magdeburgensem non esse suum Ordinarium, sicque non credidisse, quod delegata potestate contra se procedi posset, prætermissa etiam terna commonitione; ergo tacite innuit, eum incurrisse excommunicationem, et hujus sententiæ rationem affert: Quia in dubiis via tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, is tamen debuerat potius se abstinere, quam Sacramenta ecclesiastica pertractare.

R. Duplex Hildesh. Episcopo dubium erat: 1º. facti an sit excommunicatus? cum vero per famam ipsi constaret excommunicationem in se latam fuisse jussu et auctoritate Pontificis, dubium hoc erat vincibile, in quo vel *tutius* eligendum, vel adhibita diligentia deponendum, interim vero abstinendum erat: 2º. juris, an stante sufficiente notitia de excommunicatione, posset coram se facere celebrari divina per episcopiam, ob aliquod scilicet spirituale bonum et sub spe veniæ? sed ex dicendis constabit, quando lex vel prohibitio est certa, dubium autem tantum an detur excusatio vel exceptio, quod debeat observari lex et *tutius* eligi.

Inst. 2. Cap. Juvenis. 3. de Sponsal. EUGENIUS P. declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxerat cum consobrina alicujus puellæ, quam idem juvenis necdum septennem prius duxerat, et cum qua dubitabatur an habuerit copulam; pro ratione dat: In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus; ergo.

R. 1º. Aliud est esse *tutius*, aliud esse *certius*, qua voce Pontifex hic utitur; unde huc pertinere objectio non videtur. 2º. Sponsalia juvenis cum puella priore non fuerunt dubia, sed tantum dubitabatur an intervenerit copula, prout colligitur ex verbis capituli: tum propter honestatem Ecclesiæ, quia

ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem: nam quamvis puella fuerit septennis, tamen cum juvenis illius diceretur *conjux*; et is forsantentasset copulam, potuit inferri malitiam in puella supplēssē ætatem. Quia vero ante Conc. TRID. etiam ex sponsalibus invalidis, præterquam ob defectum *consensus* invalidis, oriebatur impedimentum publicæ honestatis, et hoc usque ad 4º. gradum cum consanguineis dirimebat matrimonium, initum postea cum puella consobrina matrimonium erat certo nullum; unde rursus huc non pertinet. 3º. Supposito etiam dubio, separatio matrimonii non erat pars tutior, sed potius matrimonium, juxta c. Licet ex quadam. 47. de Testibus. Quamvis enim diceretur etiam intervenisse in secundo matrimonio malam fidem juvenis, de quo tamen PONTIFEX nihil affert; nihilominus quia bona fides aderat ex parte feminae, debuisset decidi ut juvenis quidem redderet, non vero peteret debitum, sicut in simili casu decidit LUCIUS III. 4º. PONTIFEX hic sequitur tantum de se ipso ut iudice; proin ex hoc casu nil aliud sequitur, quam quod iudex in judicando debeat sequi *tutius* ac certius, non autem quem quis alius in quovis dubio.

Inst. 3. Ratio Pontificis in prædictis casibus decidentis est, quia eligendum est *tutius*; ergo lex est universalis sequendi tutiora.

R. 1º. N. C. Sicut rationes in Conciliis adhibite ad faciendos canones fidei non sunt canones; ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices ad facienda decreta, non sunt decreta. 2º. D. C. Est universalis regula mere consiliativa, aut principium congruentiæ, ex qua Pontifices nonnulla decreverunt C. Regula per se ubique obligans, aut principium naturale omnino necessarium, a quo discedere nunquam sit licitum N. Hinc in c. *Petitio tua* etiam dicitur: cum *consultius* sit in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare.

Inst. 4. Nisi hæc lex statuatur pro regula generali, orientur maxima anxietates et remorsus conscientia, prout indicatur in Clem. Exivi de V. S., ubi ortis inter FF. Minores controversiis de variis circa suam regulam dubiis, CLEMENS V. ea resolvens inter alia sic ait: Nos itaque, qui in sinceris horum conscientia delectamur, attendentes quod in iis, quæ animæ salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientia pars securior est tenenda; ergo.

R. N. A. Sicut enim nimia austeritate in consiliis et opinionibus salus animarum multum impeditur, ut ostendit LA CROIX L. 1. n. 310., sic et per nimiam laxitatem; hinc debitos huic rei cancellos infra statuimus.

Ad rat. additam. R. Si verba CLEMENTIS continent præceptum, intelligenda sunt de dubio practico, quo videntur laborasse FF. Minores, ac inde habuisse graves remorsus. Cum vero id de universis dubiis ibi propositis non videatur dici posse, verba allata solum continent consilium quoad dubia aliqua speculativa, quod inde colligitur, tum quia respondet PONTIFEX, Minores non teneri observare omnia consilia Evangelica, quamvis in principio Regula ipsorum diceretur: Regula et Vota FF. Minorum hæc est, scilicet D. N. J. C. Sanctum Evangelium observare: tum quia negat, omnia vim habere præcepti, quæ in eorum regulis per verba imperativi modi proponuntur. In quibus responsionibus certe non declarat id quod *tutius* est.

Inst. 5. L. Titia 38. ff. de auro, decisum, ut hæredes ponant statuam argenteam, quatinvis Seja voverit dumtaxat statuam 100. librarum, et quidem ponendam in templo, in quo non nisi signa ærea erant posita; ergo.

R. Molina, Suarez, Layman pro *ærea* legunt *atrea*; inde vero infirmatur TUTORISMUS. Sed tametsi legatur, *signa ærea*, lex pro hoc casu specialis datur, quia conveniens erat, hæredes ex gratitudine legata pia modo magis utili solvere.

222. *Obj. II.* Tota antiquitas docuit, in dubio eligendam esse partem tutiorem, adeo ut Vasquez ne unum invenerit, qui contrarium sentiat: atqui nec in re tanti momenti a communi eorum sententia recedendum, neque dicendum videtur, eos per plura secula omnes errasse; ergo.

R. 1. *N. M.* Nam inprimis plurimi veteres hanc quæstionem non attingunt: qui vero attingunt, non omnes tutius necessario eligendum docuerunt. Certe S. ANTONIN. p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. reg. 6. dicit: *Eligere viam tutiorem, consilii est, non præcepti.* Minus tutam etiam eligi posse, docuerunt scholarum principes, ut constat ex num. 220. Quamvis autem Vasquez dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse qui oppositum dicat saltem in *dubio juris*, sive de existentia legis; id alii tamen invenerunt, ut dicitur §. seq. Cæterum antiqui hic dicuntur, qui scripserunt ante MEDINAM, et sic ante 1577.

R. 2. *N. m.* Nam certum est multas veterum sententias esse antiquatas, et fundamentum hujus sententiæ, quod ignorantia invincibilis non excuset a peccato, damnatum est ab ECCLESIA, quamvis Gerson L. de *vit. spit.* lect. 4. coroll. 3. dicat concordem sententiam. Quod vero Clerus Gallicanus l. c. propositionem 28^{am} temerariam, scandalosam, perniciosam et erroneam, ac SS. PATRIBUS et antiquis DD. contumeliosam dixerit, qua quidam Recentior contendebat, omnia hodie esse melius examinata, et præsertim in materia morali libentius juniores quam antiquiores se legere et sequi; tamen recte videtur RASLERO in *norma recti*, disp. 3. q. 9. a. 5. ea nullam censuram mereri, si rite et intra suos limites intelligatur, nempe juniores simul acceptos melius discussisse quæstiones morales, quam antiqui communiter fecerint. Neque omnes antiqui ita censuerunt. Multi falso innixi erant fundamento. Denique vel multos veteres, vel plurimos ac fere omnes recentiores per 80. et plures annos errasse dicendum est, cum alterutrum videri possit necessario admittendum,

Inst. 1. D. THOMAS Quodl. 8. q. 6. a. 13. dicit: *Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam*; ergo.

R. Difficultatem, quam hic textus et totus articulus affert, et ipsi adversarii solvere debent, et nos nonnisi ex antiquis solvemus. Dico itaque, D. THOMAM loqui hic de conscientia vincibiliter errante ex motivo levi contra legem certam et claram.

Constat id 1^o. quia S. D. I. c. sic pergit: *Quando duæ sunt opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, et alteram falsam; aut ergo ille qui facit contra opinionem magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem; et sic cum facit contra legem DEI non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam.*

2^o. Quia S. ANTONIN. l. c. reg. 4. hæc ipsa verba recitans ait: *Hæc verba D. THOMÆ non possunt intelligi nisi de his, ubi manifeste patet ex SCRIPTURA, vel ECCLESIE determinatione, quod sit contra legem DEI; et non de illis intelligit, ubi non apparet; alias sibi contradiceret eodem libro.*

3^o. Quia JOANNES NIDER Ord. S. DOM. coævus vel antiquior S. ANTONINO similiter loquitur et addit, quod S. THOMAS de seipsum Quodl. 3. q. 4. a. 10. ubi ait: *In his vero, quæ pertinent ad fidem et bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri: in talibus enim ignorantia non excusat; alioquin immunes a peccato fuissent, qui secuti sunt opinionem ARRI, NESTORII, etc.* Et infra concludit: *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum SCRIPTURÆ testimonium, sive contra id quod publice tenetur secundum ECCLESIE auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.*

Inst. 2. Plurimi recentiores idem principium adstruunt; et Clerus Gallicanus posuit illud tanquam primam regulam in conventu an. 1700. celebrato; ergo.

R. 1^o. Etiam Clerus Gallicanus an. 1682. edidit declarationem, in qua contra PONTIFICIS potestatem ejusque infallibilitatem et supra CC. Generalia superioritatem definitum est, subscriptis 34. Episcopis, 38. Ecclesiasticis viris aliis; et tamen hæc declaratio ab ipsis jussu INNOCENTII XII. P. rescindi debuit, nec auctoritatem tribuit adversæ sententiæ; ergo multo minus conventus hic auctoritatis habet, ubi nonnisi 16. Episcopi et 20. alii Ecclesiastici subscripserunt. 2^o. Auctoritas GALLORUM non ligat Germanos aliosque orbis Theologos; quin et eorum Declarationes strictam etiam Gallis necessitatem non imponere, patet ex Conventu an. 1714., cui intererant 40. Episcopi, ubi in causa Constitutionis UNICENITUS addentes Instructionem pastorem hæc habent: *Nos vos rogamus... quia bene scimus, quod non possimus hac super re vobis ullam obligationem imponere*; unde nec in Conventu anni 1700. id potuerunt.

223. *Obj. III.* S. Scriptura præcipit 1^o. ut *quasi a facie colubri fugiamus peccatum*, ejusque periculo nos non exponamus: 2^o. ut *mandata Dei custodiamus nimis*, h. e. cum sollicitudine exquisita: 3^o. ut homo pro peccato habeat, *quod non est ex fide*, sive conscientia dictante aliquid non esse peccatum: sed nihil ex his præstamus, si tutiora non sequimur; ergo.

R. *N. m.* Quia præfari omnia hæc possunt, si modo absit dubium practicum, et ex dictamine reflexo moraliter certo operemur; hinc 1. peccatum fugimus ut *colubri faciem*, sequendo etiam minus tutam, vere tamen probabilem aut probabiliorem, cum talis actio careat peccato, neque hominem exponat periculo formalis peccati.—2. *D. Mandata Dei sunt custodienda nimis*, h. e. cum exquisita sollicitudine, quæ scilicet excuset a peccato C. Quæ ad difficillima, incerta et periculosa fragilitati humanæ obliget N.—3. *N.* Quod non habeatur fides per conscientie dictamen practice practicum, et moraliter certum.

Inst. Ipsi Gentiles posuerunt hanc regulam, quam refert TULLIUS L. 1. de Offic. *Bene præcipiunt, qui vetant quidquid agere, quod dubites, an æquum sit, an iniustum.* Item S. ANTONIN. l. c. reg. 6. ait: *Qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione mortaliter peccat, etiamsi illud in se non esset mortale, sumendo proprie et stricte dubitationem, videlicet, prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinat ad unam, quam ad aliam*; ergo.

Ad 1. R. Manifeste apparet, confundere adversarios dubium practicum

cum speculativo, et dictamen remotum cum proximo et practico; unde D. Posuerunt Gentiles hanc regulam de dubio practico C. Speculativo N.

Ad 2. R. S. ANTONIN. de eodem dubio practico intelligendus est, quia ibid. reg. 7. ait: *Inter duram et benignam circa præcepta sententiam, benigna est potius cæteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit WILHELMUS. Hujus ratio est, quia præcepta Dei et ECCLESIE non sunt ad tollendam omnem spiritualem dulcedinem. Sed de his mox uberius.*

224. *Observe.* TUTORISMI sectatoribus duplex incumbit obligatio gravissima: vel enim debent semper sequi tutiorem; vel si illam sequi nolint, debent se convincere certitudinis moralis circa sententiam faventem libertati, adeoque convincere se debent, quod nec immoderata quædam affectio, nec mentis exæcatio, nec inadvertentia, nec præjudicium ipsos incitent ad amplectendam sententiam minus tutam. Hæc obligatio ipsos non solum in actione, sed etiam in usu privilegiorum premit. Inde patet, quam difficilis sit praxis sententiæ rigidæ: et quamvis tutiorem sequi tutius sit, hanc tamen sententiam reflexe tenere, nec tutius, imo nec satis tutum est.

Sunt vero dubia et certi casus, in quibus perinde omnes partem tutiorem sequi tenentur, nempe: 1°. universim in omnibus, in quibus, etiamsi adsit ignorantia invincibilis, nec pars probabilis nec probabilior etiam juvat ad hoc, ut obtineatur finis intentus, ad quem procurandum est obligatio; sic in iis, quæ sunt de necessitate mediæ ad salutem, est obligatio sequendi tutius, quia si circa illa erretur etiam invincibiliter, hoc nec facit nec facere potest, ut vel illud non sit medium necessarium salutis, vel ut reipsa ponatur, si quid substantiale desit. 2°. Speciatim in conferendis Sacramentis, ut patet ex Prop. 1. ab INNOC. XI. damnata. Idem est de susceptione Sacramentorum, quatenus hæc ad Sacramenti valorem et efficaciam spectat, nimirum in Sacramentis non sola honestas operationis attenditur, sed valor Sacramenti, qui non pendet ab opinione nostra, sed ab institutione CHRISTI. 3°. Ubi non solum est periculum peccati materialis, sed etiam alterius damni vel incommodi, quia obstat lex aut charitatis, aut justitiæ; hinc illicitum est bellum offensivum in dubio juris; illicita explosio sclopæti in dubio facti, an id, quo collimatur, sit fera vel homo etc. *Excipe*, nisi cavendo alterius damnum, creares illud tibi ipsi: quia tum ordo charitatis permittit, ut proprium potius quam alienum damnum evites. 4°. Ubi jure positivo aliter est statutum, v. g. cap. ad Audient. supra cit. Huc reducitur, si quis ad hoc se ipse obligasset voto, vel ad id adstrictus esset per legem aut mandatum Superioris. 5°. Ubi est contractus vel quasi contractus initus ad eligendum tutius; sic Medici, Advocati etc. qui cum se obligarunt ad procurandam sanitatem, vel causæ victoriam, hoc ipso se obligarunt ad media adhibenda, quæ judicant tutiora: qui enim operam illorum conduxerunt, intendunt finem suum, quantum possunt, tutissime assequi, ad quod nihil facit opinio probabilior etiam, nisi simul sit tutior. 6°. Quando possessio stat contra dubitantem; unde inferior dubitans an Superior juste impèret, tenetur obedire, quia possessio non stat pro libertate subditi, sed pro auctoritate Superioris, qui non debet sua potestate privari propter dubium subdito occurrens.

§ IV.

An in Dubio Legis semper sit eligendum Tutius?

223. *Nota I.* Lex opponitur libertati, et vicissim: quia lex ligat hominem, et moralem libertatem auferit, ne scilicet pro libitu suo utatur operatione; libertas vero hominem veluti solvit: unde constat legem se habere instar aëtoris, libertatem instar rei. Differunt a nobis adversarii, dum dicunt leges præcedere libertatem hominis, adeoque eas, non vero libertatem in possessione esse. Sed falsum id est absque omni dubio: 1°. de lege humana, quia antequam illa sanciretur, fuit homini libertas: 2°. de lege divina v. g. Mosaica et Evangelica, quia et antequam illa lex institueretur, libertas humana præcedebat: 3°. de lege naturali, quia hæc cum ipsa humana libertate existit, cum lex ejusmodi in practicis tantum principiis et conclusionibus demonstratis consistat.

Hæc autem non sunt tantum intelligenda de existentia reali legum, sed etiam de promulgatione, ubi hæc distincta sunt inter se. In promulgatione non authentica legis naturalis etiam libertas præcedit legem naturalem, priusquam ea deducatur ex primis principiis. Porro certum inde sequitur, legem non obligare, nisi existat ac promulgetur, adeo quidem, ut nisi certa sit existentia vel promulgatio, libertas maneat in certa sui possessione, sive homo sit certo liber ab omni obligatione, et sibi liceat sua actio.

226. *Nota II.* Communior TT. tenet, in lege humana dubia non semper eligendum esse tutius: 1°. Favet Jus CAN., ubi c. fin. de Transact. dicitur: *In his, super quibus jus non invenitur expressum, procedas (æquitate servata) semper in humaniorem partem declinando.* Reg. 57. de R. J. in 6. contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

2°. Jus CIV. nam reg. 192. de R. J. dicitur: *In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.* L. benignius. 18. ff. de Legibus: *Benignius leges interpretandæ sunt, quo voluntas earum conservetur.* L. si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis: *In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet.* L. Arrianus. 47. ff. de oblig. et action.: *Ubi de obligando queritur, propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum: ubi de liberando, ex diverso, ut facilius sis ad liberationem.* Hinc etiam HABERT de Consc. c. 4. ad Dices 2. Resp. 2. ait: *Fatendum tamen est in hypothesi, quod lex humana sit obscura, nec secundum communem TT. sententiam constet de mente Legislatoris, liberum et tutum esse in conscientia, amplecti alterutram ex oppositis opinionem.*

227. *Dico.* Non est obligatio, in dubio invincibili legis, etiam divinæ et naturalis, eligendi semper partem tutiorem.

Prob. I. Ad obligationem conscientie requiritur in lege divina existentia legis et promulgatio authentica, in naturali saltem non authentica, utrobique clara et certa: atqui ubi est dubium probabile de lege divina vel naturali, non habetur existentia et promulgatio authentica vel non authentica certa et clara, ut per se patet; ergo in dubio non est obligatio sequendi legem, et sic partem tutiorem.

Prob. pars 1^a. M. Quia lex sine existentia nequit esse : sine promulgatione lex non immotescit, nec habet completam rationem legis ; quod tamen intelligendum est de legibus *formalibus*, quia virtuales tantum promulgantur non authentice.

Prob. pars 2^a. Quia existentia et promulgatio legis naturalis sunt idem; ergo si conclusiones, sive præcepta secundaria ex primis principiis non deducuntur, non existunt : de primariis enim præceptis naturæ constat, ea evidenter cognosci debere et sic existere.

Prob. pars 3^a. Regula et mensura, qualis est lex, debet esse certa, atque ideo, ut ait D. THOM. 1. 2. q. 91. a. 3. ad 3. *Leges humane non possunt illam infallibilitatem habere, quam habent conclusiones demonstrative scientiarum; nec oportet, quod omnis mensura sit omnino infallibilis et certa, sed secundum quod est possibile in genere suo, h. e. moraliter.* Similia habet 2. 2. q. 60. a. 3. ad 1. unde constat, saltem moraliter certam esse debere existentiam legis.

Claram autem esse oportere constat ex c. *Erit autem*. 4. Dist. ex observatione ISIDORI, ubi dicitur : *Erit autem lex... manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat; et 27. Q. 1. de viduis : Non debet nos inducere per legem obscuram vel dubiam ad id, a quo nos cohibere debet.* c. fin. de constit. *Constitutio Apostolicæ Sedis nihil debet obscurum vel ambiguum continere*, ubi Glossa V. *ambiguum*, sic ait : *Lex nullam obscuritatem continere debet, ne per obscuram constitutionem in laqueum incidamus.* Vide etiam Gloss. c. un. de postul. Prælat. in 6. V. de cætero.; ABBATEM et alios Canonistas in hunc locum.

Prob. II. Qui invincibiliter nescit legem non solum humanam, sed et divinam ac naturalem, non tenetur actu secundo ad illam observandam, quia ignorantia invincibilis etiam juris naturalis excusat a peccato; et hoc ipsi etiam adversarii fatentur in dubio negativo : atqui invincibiliter dubius de lege divina et naturali, ut supponitur, invincibiliter nescit legem, sive habet ignorantiam invincibilem legis; ergo. *Prob. min.* de dubio positivo : invincibiliter moraliter dicimur nescire ea, de quibus non habemus sufficiens fundamentum dicendi potius dari, quam non dari; sed positive dubius non potest affirmare legem dari, neque etiam negare, et hinc non potest potius dicere eam dari; quia in dubio stricte sumpto rationes sese mutuo elidunt, neutra pars prævalet, et hinc non adest sufficiens fundamentum ad asserendam potius, quam negandam legem; ergo.

Conf. 1^o. Axioma est : *In dubio melior est conditio possidentis*, sive illius qui est in possessione : atqui in dubio legis etiam divinæ et naturalis libertas est in possessione, quia libertas præcedit existentiam moralem legis, habet se instar rei et defensoris, ac pro se præsumptionem juris, onus probandi transferens in alium, cum ipsa tantum se defendat; ergo. 2^o. A paritate in dubio legis humanæ.

228. *Obj. I.* Deut. 17. 8. etc. ait DEUS : *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris... et iudicium intra portas tuas videris verba variari; surge et ascende ad locum, quem elegit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes et ad iudicem, ... quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem; et facies quodcumque dixerint, ... et docuerint te juxta legem ejus,*

sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram; ergo in lege divina vel semper attingere verum, vel sequi debemus id quod est tutius.

R. N. C. Textus hic non est ad rem, tum quia agit de dubio vincibili, utpote quod poterat et solebat solvi a Sacerdotibus et Pontifice non multum dissito; tum quia non præcipitur, ut Judæi, si summum Sacerdotem adire non potuerint, sequerentur tutius. Nos vero loquimur de dubio invincibili, et quamvis, quæ in moralibus Pontifex definivit, exacte observemus, tamen nec eum adeundi omnibus est facultas, nec illi omnia dubia dissolvendi voluntas, cum tot in utramque partem sententiæ probabiles sciente etiam SEDE APOSTOLICA habeantur.

Inst. 1. In pluribus Scripturæ locis jubemur mandata Dei servare, et Deum diligere, quantum possumus : atqui hoc non fit, si in dubio legis non sequamur tutius, sicut amicus non dicitur diligere amicum, aut famulus servire domino, quantum potest, si omittat facere quod verisimiliter iudicat placere amico, vel exigi a domino; aut contrarium faciat; ergo.

R. 1. D. M. Tenemur, quantum possumus absolute N. Cum moderamine, h. e. eo saltem modo, ut caveamus omnem offensam formalem DEI C.

R. 2. N. m. Nam, ut Deus diligatur *ex toto corde* etc. aliud non requiritur, quam ut observentur mandata DEI nobis certo cognita, et nullum eorum deliberate violetur, per quod Deus offendatur; Deus autem non offenditur deliberate, si homo invincibiliter ignoret mandatum DEI, prout hic supponitur, ubi mandatum incertum et dubium est. Præterea nec amicus nec dominus prudenter offenditur, siquidem amicus vel famulus speculative ac remote dubitet, aliquid velle amicum, vel dominum imperare, sibi ita prudenter persuadeat, hic et nunc non velle, nec imperare; austerior enim et indiscretus esset, si in his circumstantiis illa nihilominus exigeret. Denique amicus et famulus sat certo sciunt alterius voluntatem.

Inst. 2. Matth. 7. 14. dicitur : *Angusta porta et arcta via est, quæ ducit ad vitam;* sed si non tenemur sequi tutiora, panditur via lata ad plurimas leges divinas negligendas, et porta cæli dilatatur; ergo.

R. N. m. Nam imprimis leges Christianæ Religionis claræ et certæ circa dilectionem inimicorum, castitatem, justitiam etc. satis adstringunt introitum in regnum cælorum : neque debemus januam cæli tam arctam facere, ut faciunt adversarii, quia et CHRISTI jugum suave, et onus ejus leve, Matth. 11. 30. dicitur. Deinde agnoscitur etiam a nobis obligatio generalis, et in multis etiam circumstantiis specialis, inquirendi leges; hac vero diligenter expleta, si non inveniatur *lex* existere, prudenter iudicatur legislatorem non velle subditum in tali casu esse proxime obligatum. Unde nihil hic laxitatis occurrit, cum in sententia opposita nimium arctetur via salutis cum periculo et damno plurimorum.

Inst. 3. PP. idipsum docent : TERTULL. L. de spectac. c. 20. *Erramus; nunquam et nusquam excusatur, quod DEUS damnat: nusquam et nunquam licet, quod semper et ubique non licet: hæc est veritatis integritas, et quæ ei debetur, discipline plenitudo et æqualitas timoris, et fides obsequii, non immutare sententiam, non variare iudicium.* IREN. L. 3. cont. hæc. c. 5. *Qui ad inventionem missi erant errantium Apostoli... utique non secundum præsentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem.*